

את אלהותו צויה על האדם.

רבי יהודה בן בתירה אומר: אף על ברכת השם. כלומר, מ"אלהים" דרשינן גם איסור ברכת ה', כדכתיב [שמות כב' כז'] "אלהים לא תקלל".

ויש אומרים, מ"אלהים" למדנו שנצטווה אף על הדינים. שיהיה אלהותי עליך, להיות מוראי עליך, ולהיות מוראי בלבך, ולא מורא בשר ודם להטות משפט, כי המשפט לאלהים הוא.

כמאן אזלא הא דאמר רב יהודה אמר רב, "אלהים אני לא תקללני, אלהים אני לא תמירני, אלהים אני יהא מוראי עליכם"? כלומר, מיהו הדורש מהמלה "אלהים" איסור ברכת ה', ועבודה זרה, וחייב דינים? כמאן, ביש אומרים. כדעת "יש אומרים" הנ"ל, שדרשו מ"אלהים" את שלשת הדינים הללו.

שואלת הגמרא: לדעת תנא דבי מנשה, שלא מנה מצות דינים, וברכת ה', בין שבע מצות בני נח, אי דריש מ"ויצו", כדלעיל, אפילו הנך נמי, כלומר, מדוע לא מנה גם מצות אלו, שנדרשו מ"ויצו" לעיל?

ואי לא דריש "ויצו", הני, שבע מצות שמנה לפי שיטתו, מנא ליה?

מבאר הגמרא: לעולם לא דריש "ויצו",

והני שבע מצות, כל חדא וחדא באפי נפשיה כתיבא. כדלהלן:

א. עבודה זרה וגילוי עריות, דכתיב א-11 [בראשית ו' יא']: "ותשחת הארץ לפני האלהים", ותנא דבי רבי ישמעאל בכל מקום שנאמר לשון "השחתה", אינו אלא דבר ערוה, ועבודת כוכבים⁽⁷⁷⁾.

דבר ערוה, שנאמר [שם יב'] "כי השחית כל בשר את דרכו".

עבודת כוכבים, דכתיב [דברים ד' טז']: "פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל... וגו'".

והרי נענשו בני דור המבול על עבירות אלו, ומוכח שהוזהרו עליהן, שאם לא כן לא היו נענשים, ד"לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר".

ואידך, כלומר, מאן דדריש מ"ויצו", מדוע לא דרש מפסוק זה?

סבר, שעיקר האזהרה נאמר ב"ויצו", ובדור המבול אורחיהו דקא מגלי. כלומר, גילה הכתוב עבור מה נענשו.

ב. שפיכות דמים, דכתיב [בראשית ט' ו']: "שוּפֹך דַם הָאָדָם בָּאָדָם דְּמוּ יִשְׁפֹךְ וְגו'".

ואידך, כלומר, מאן דדריש מ"ויצו", מדוע לא דרש מפסוק זה?

שנצטווה אדם ואשתו. ובפריה ורביה לא נצטווה אלא אדם לבדו, ולא אשתו. (עיי' תוספות קידושין לה' א').

77. בספר מים אדירים, להגאון ר' מנחם מנדל

הראשון לא הצטוו בהם עד המבול. תוספות. ובמשנה למלך (הלכות מלכים) הקשה, מדוע לא החשיב גם מצות פריה ורביה שנצטווה בה אדם הראשון?

ובמצפה איתן תרץ, שכאן לא החשיב רק מה

סבר, עיקר האזהרה מ"ויצו", וכאן רק קטלייהו הוא דקמגלי. כלומר, בא רק לומר באיזו מיתה יהרג.

ג. גזל, דכתיב [בראשית ט' ג']: "כירק עשב נתתי לכם את כל", ואמר רב לוי, "כירק עשב", כלומר, רק דבר הגדל מאליו, הותר להם לאוכלו. ולא כירק גנה, שנזרעה על ידי אחר.

ואידך, כלומר, מאן דדריש מ"ויצו", מדוע לא דרש מפסוק זה?

סבר, ההוא למישרי בשר הוא דאתא. מפסוק זה למדנו היתר אכילת בשר לבני נח⁽⁷⁸⁾.

ד. אבר מן החי, דכתיב [שם ד']: "אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו".

ואידך, כלומר, מאן דדריש מ"ויצו", מדוע לא דרש מפסוק זה?

סבר, החוץ קרא, למישרי שרצים הוא דאתא.

כלומר, משום שהוזהרו באבר מן החי מ"אכול תאכל", בא הכתוב להתיר אבר מן החי בשרצים, כיון שלא נאסר אלא אבר מאלו שדמם קרוי "נפש", יצאו שרצים, שאין דמם קרוי "נפש", והרי הוא כבשר.

ה. סירוס, דכתיב [שם ז'] "שרצו בארץ ורבו בה". ואילו סרוס מבטל פריה ורביה.

ואידך, כלומר, מאן דדריש מ"ויצו", מדוע לא דרש מפסוק זה?

סבר, ההוא לברכה בעלמא. כלומר, לא ציוס בפריה ורביה, אלא ברכם שיפרו וירבו.

ו. כלאים, דכתיב [שם ו' כ']: "מהעוף למינהו", משמע, שהעוף מותר להזדווג רק עם בן מינו.

ואידך, כלומר, מאן דדריש מ"ויצו", מדוע לא דרש מפסוק זה?

סבר, ההוא לצותא בעלמא. כלומר, אין איסור בדבר, אלא עדיף שכל מין יזדווג עם בן מינו.

אמר רב יוסף: אמרי בי רב [אמרו בני הישיבה]:

אף שבן נח מוזהר על שבע מצוות, מכל מקום על שלש מצוות בלבד בן נח נהרג —

[גש"ר — גילוי; שפיקות; ברכת — סימן לשלשת העבירות שבן נח נהרג עליהם]:

78. אדם הראשון לא הותר לו בשר באכילה, אלא עשבים ואילנות, דכתיב "הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע, לכם יהיה לאכלה, ולחית הארץ",

ודרשינן: העשבים והאילנות תאכלו אתם וחית הארץ, ולא חית הארץ לכם.

והוזהרו גם על אבר מן החי מ"אכול תאכלו", וללמדך דאפילו אינך ממיתה, אלא שנפל ממנה

משקלאב, (ס"ז א'), כתב: "שמעתי מאדמור הגר"א ז"ל, כך קבלה בידינו מן הגאונים איש מפי איש עד משה רבינו, שכל עבודה זרה היה צריך עבודת דבר ערוה. ולכן כתוב אצל כל עבודה זרה, "ויזנו אחר הבעלים", "וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ...". והדברים מבהילים.

על: גילוי עריות, ועל שפיכות דמים, ועל ברכת השם.

מתקף לה רב ששת:

בשלמא שפיכות דמים נהרג בן נח עליו, משום דכתיב במאמר הקב"ה לנח [בראשית ט ו]: "שופך דם האדם, באדם [על ידי אדם] דמו ישפך" —

אלא הנך — אבל שתי המצוות הנוספות, דהיינו: גילוי עריות וברכת השם — מנא להו [מהיכי תיתי לחייב עליהן מיתה]?! שהרי:

אי גמר [אם גלמדים] מצוות אלו ב"מה מצינו" משפיכות דמים, כשם שנהרג על זה כן נהרג על אלו — כך אי אפשר לומר, שהרי:

אם כן אפילו כולחו [אף כל שאר מצוות בני נח] נמי יהרג עליהן ב"מה מצינו" משפיכות דמים?!?

ואי משום דאיתרבאי בן נח למיתה בשתי מצוות אלו ממה שכפל הכתוב — בציווי

מצוות אלו לישראל — "איש איש" (1) ומשמע לרבות את הגויים כישראל; אף כך אי אפשר לומר, שהרי:

אם כן עבודת כוכבים נמי איתרבי מ"איש איש" (2) ולמה אין בן נח נהרג אף על עבודת כוכבים!?

אלא אמר רב ששת: אכן יש להוסיף עבודת כוכבים, משום שנתרבתה אף היא מ"איש איש":

וכך אמרי בי רב:

על ארבע מצוות בן נח נהרג, דהיינו: גילוי עריות, שפיכות דמים, ברכת השם ועבודת כוכבים.

ומקשינן עלה: וכי על עבודת כוכבים בן נח נהרג?! והתניא:

בעבודת כוכבים, כך הוא הדין:

אותם דברים [מעשים שעושה העובד לשם עבודה זרה] שבית דין של ישראל ממיתין עליהן, כגון כל העבודות שדרכן בכך, (3) בן

אבר מאיליו, לא תאכלנו.

ובאו בני נח, והתיר להם להמית ולאכול. רש"י.

1. דכתיב גבי עריות [ויקרא יח ו]: "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה", ואם אינו ענין לאזהרה דנפקא ליה מ"ויצו [ה' אלהים על האדם לאמר] כדלעיל נו ב], תנהו ענין למיתה; וכתיב גבי ברכת השם [ויקרא כד טו] "איש איש כי יקלל אלהיו [ונשא חטאו. ונוקב שם ה' מות יומת]", "יד רמה"; וראה עוד מה שהוסיף בזה להתאים את הסוגיא עם מחלוקת התנאים בברייתא לעיל נו א; [ויש להעיר מלשון

רש"י שכתב: וגלוי עריות וברכת השם כתיב גבי ישראל איש איש ודרשינן להו לרבות את הגויים, להיות במיתה כישראל, וזה שלא כדברי ה"יד רמה" שמכח "אם אינו ענין" למדו למיתה בן נח בגילוי עריות].

2. דכתיב בפרשת מולך [ויקרא: "ואל בני ישראל תאמר איש איש מבני ישראל ומן הגר בישראל אשר יתן מזרעו למולך מות יומת"; רש"י ו"יד רמה"; וראה מה שהוסיפו ב"יד רמה" וב"ערוך לנר".

3. וזביחה והקטרה אפילו אם אין דרכן בכך,

נח מוזהר עליהן —

הרי משמע: **אזהרה אין** [אכן הוזהרו בני נח מלעבוד עבודה זרה], אבל **מיתה לא**, אלא לישראל בלבד!?

אמר תירץ רב נחמן בר יצחק:

אזהרה שלהן [של בני נח] זו היא **מיתתן**, כלומר: כל "אזהרה" ששונה התנא גבי בני נח, זו היא מיתה שלהם, שלא דייק התנא לשנות לשון "מיתה" גבי אותן מצוות שחייב עליהם הגוי מיתה, ולשנות לשון "אזהרה" באותן מצוות שאין חייב עליהם הגוי מיתה. (4)

אבל **רב הונא ורב יהודה, וכולהו תלמידי דרב**, נחלקו על רב יוסף ורב ששת הסוברים, שאין בן נח נהרג על כל שבע מצוותיו, **ואמרי**:

על שבע מצוות בן נח נהרג; והטעם:

גלי רחמנא כהרא [גילתה התורה שהגוי

חייב מיתה באחת ממצוותיו] והיינו שפיכות דמים, וכמו שאמרה תורה "שופך דם האדם, באדם דמו ישפך", **והוא הדין לכולהו** מצוותיו שהוא נהרג עליהם.

ומקשינן עלה:

וכי **על הגזל** — שהיא אחת משבע מצוותיו — **בן נח, נהרג**, וכפי שאמרו אמוראים אלו?! **והתניא** בתוספתא דמסכת עבודה זרה פרק ט:

"על שבע מצוות נצטוו בני נח: על הדינין, ועל עבודת כוכבים, ועל גילוי עריות, ועל שפיכות דמים, ועל הגזל, ועל אבר מן החי.

על הדינין, כיצד ... על עבודת כוכבים ועל ברכת השם כיצד ... על גילוי עריות כיצד, ... ועל שפיכות דמים כיצד ... —

על הגזל כיצד: גנב הגוי, וגזל [או גזל] —

וכן אם לקח הגוי אשת איש **יפת תואר** במלחמה, שנמצא גזול את חבירו; (5) **וכן אם**

כדלקמן ס ב; רש"י; וראה רש"ש.

4. **נתבאר על פי רש"י** שכתב: אזהרה שלהם: כלומר, כל אזהרה דתנא תנא גבי בני נח, זו היא מיתה שלהם, דלא דייק בהו תנא למיתנא מיתה גבי חייבי מיתות, ואזהרה בשאין בהם מיתה — כלגבי ישראל.

וב"יד רמה תמה על פירוש זה ממה דאיתא לקמן נח ב: אמר ריש לקיש גוי ששבת חייב מיתה, שנאמר "יום ולילה לא ישבותו", ואמר מר: אזהרה שלהן זו היא מיתתן; אלמא, אאזהרה דקרא קאי [ולא על לשון התנא].

ופירש ב"יד רמה: כלומר: אזהרה הכתוב בהן זו היא מיתתן, שאם עברו עליה ראויין הן למיתה.

ומיהו הקשה: כיון דאזהרה שלהן זו היא מיתתן, אם כן יתחייב על כל שבע מצוותיו שהוזהר עליהן!?

ותירץ: לא תיקשי לך: דיכול רב ששת לשנויי דוקא לגבי עבודה זרה והנך תלתא דכתיב בהו "איש איש", אבל שאר שבע מצוות דלא כתיב בהו "איש איש" לא אמרינן אזהרה שלהן זו היא מיתתן, וההיא דריש לקיש דמוקי לה אפילו כל היכא דכתיב בהו אזהרה, ודאי פליגא ארב ששת.

5. **נתבאר על פי רש"י**, שכתב: **וכן יפת תואר**, דהוי נמי גזל שגוזלין את אשתו במלחמה.

וכתב ב"ערוך לנר:

דקדק לפרש "את אשתו", אף דיפת תאר

ומשנין: לעולם אף גוי בגוי, וגוי בישראל, הרי זה חייב מיתה, ומכל מקום לא קתני אלא לשון "אסור", משום דקבעי למיתנא סיפא [משום שרצה התנא לשנות בסיפא]:

"ישראל בגוי מותר", ולהשמיענו שאפילו איסור אין בזה, לפיכך תנא אף רישא – "גוי בגוי אסור".

כלומר, אילו היה התנא שונה גבי גוי בגוי וגוי בישראל "חייב", אם כן כנגדו גבי ישראל בגוי היה לו לשנות "פטור", והרי אין הדבר כן, כי אז היה משמע שאין

עשה דברים שהם כיוצא בהן של אלו [ולקמן מפרש להו] –

כך הוא הדין: גוי בגוי, כלומר: גוי שבא לעשות כן לגוי אחר, וכן גוי בישראל, הרי זה אסור לו.

ואילו ישראל שבא לעשות כן בגוי, הרי זה מותר.⁽⁶⁾

ואם איתא שהגוי נהרג על הגזל, למה שנינו: גוי בגוי וגוי בישראל אסור, ניתני "גוי בגוי וגוי בישראל הרי זה חייב מיתה"?!

תאר, אם כן איסור אשת איש בדוכתיה קאי?! ויש לומר: דלענין יפת תואר התירה התורה שני דברים, האחד: איסור גזל "וראית בשביה ולקחת" [והיינו, אף קודם שבא עליה כבר עבר משום גזל], והשני: כשבא עליה אחר כך [התירה התורה] איסור אשת איש; והך יפת תואר דאיירינן בה הכא, היינו כשלקחה והביא ברשותו אפילו שלא בא עליה, איכא משום גזילה גבי בן נח.

אך ב"יד רמה" מפורש שלא כדבריו, שכתב: "על הגזל, גנב וגזל, וכן אם ראה בשביה אשת יפת תואר ושכב עמה".

ולפי ה"ערוך לנר" משמע, דיש שני אופני גזל באשה: האחד בלקיחה לבד, והשני על ידי ביאה, שהרי לקמן בעמוד זה איתא: בן נח שיחד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג עליה, והיינו משום גזל, כמבואר ברש"י שם, הרי שגם ביאה חשובה גזל, כיון שמויחדת היא לבעלה לביאה.

6. כתב רש"י: ד"לא תעשוק את רעך" כתיב, ולא גוי; ומדרבנן איכא למאן דאסר משום חילול השם בבבא קמא בפרק הגזול בתרא קיג

שייך גם כן בפנויה, דבפנויה לא שייך גזילה, (דלמא) [דלמין] גזול אותה, דהא אפילו קטנה או נערה שיש לאביה רשות עליה, לא שייך גזילה לגבי אביה, דרק בישראל גלי קרא כן, דמוכרה כשהיא קטנה, או שאר זכיות שזיכה לו רחמנא בה, אבל בכך נח דלא גלי קרא, לא. [ויש לעיין כמה שכתב, שאם גזול פנויה אין כאן גזל, שהרי כתב הרמב"ם בפרק ט ממלכים, שנתחייב שכס מיתה על שגזל את דינה הפנויה, וראה עוד ב"משך חכמה" וב"חידושי הגר"ז" סטנסיל בפרשת וירא גבי אבימלך; ומה שהעיר מלשון רש"י "את אשתו", יש לפרש לכאורה, דודאי אם לוקח אשה שלא מרצונה, הרי זה בכלל גזל, אלא שזה כבר נכלל בגנב וגזל, ו"יפת תואר" בא להוסיף עוד דין גזל מהבעל; אלא שלפי זה נצטרך לומר דמירי בכגון שלוקחה מרצונה ולא מרצון בעלה, שאם לא כן תיפוק ליה ביפת תואר משום גזל דידה].

אכן קשה קצת: כיון דלא שייך איסור גזילה ביפת תואר רק כשהיא אשת איש שקנויה לבעל, וזה דוקא בשכבר בא עליה לשם נשואין, אם כן למה לי משום גזל, תיפוק ליה דחייב משום אשת איש, כיון דלבנן נח לא שריא רחמנא יפת

הישראל אלא פטור ממיתה, אבל עובר הוא עליו בלאו, ואילו לפי האמת גוי בישראל מותר.

ומקשינן: **והא כל היכא דאית ליה חיובא מיתנא קתני** [הרי באותה ברייתא עצמה, באותן עבירות שהגוי חייב עליהן מיתה – התנא כן שונה לשון חיוב], ומאחר שגבי גזל שינה התנא את לשונו ושנה לשון איסור, משמע: בזה הוא חייב, ובזה הוא אסור ולא חייב!?

דהרי קתני רישא דאותה ברייתא:

על שפיכות דמים כיצד: גוי בגוי, וגוי בישראל, הרי זה חייב מיתה, ואילו ישראל שעשה כן בגוי, הרי זה פטור.

ומשינינן:

לעולם גבי גזל לאו דוקא נקט התנא לשון איסור, ולא שנה כן אלא משום שגבי ישראל שנינו "מותר"; ודקשיא לך: הרי ברישא שנה התנא לשון חיוב, ומדלא שנה לשון איסור כמו גבי גזל, הרי משמע בזה הוא חייב ובזה הוא אסור; לא קשיא: כי התם גבי שפיכות דמים מוכרח היה התנא לשנות "חייב", כי היכי ליתני [כי איך יכול היה לשנות באופן אחר]!?

אי ליתני גבי גוי "אסור", וגבי ישראל "מותר", והתניא:

גוי, וכן ישראל שהן רועי בהמה דקה שסתמן

גזלנין, כי מרעים הם את הבהמות בשדות של אחרים –

לא מעלין אותם אם נפלו בבור כדי להצילם, ומכל מקום לא מורידין אותם לבור להמיתם בידיים –

הרי שישראל אסור להוריד את הגוי ולהורגו; ומוכרח היה התנא לשנות גבי גוי בגוי לשון חיוב, וכנגדו גבי ישראל בגוי לשון פטור, דמשמע אבל אסור.

שנינו בברייתא: על הגזל כיצד: גנב וגזל, וכן יפת תואר וכן כיוצא בהן:

שואלת הגמרא: **"כיוצא בו" בגזל, מאי היא?**

אמר פירש רב אהא בר יעקב:

לא נצרכה, אלא לפועל גוי שאכל ענבים בכרם שהיה עובד בו.⁽⁷⁾

ומקשינן עלה: **פועל בכרם, אימת** [מתיה היה אוכל] עד שהוא חשוב "כיוצא בו" דגזל, ולא גזל ממש!! והרי:

אי כשאכל הפועל את הענבים **בשעת גמור מלאכה**, וכגון ששכרו לבצור את הענבים ואכל מהם באותה שעה; כך הרי אי אפשר לומר, כי:

הרי **התירא הוא** אפילו לישראל בישראל, כפי שיתבאר; ואילו בברייתא שנינו:

7. פירש ב"ד רמה": דמורי היתירא לנפשיה, ולא גזל גמור הוא; כלומר, ולכן מיקרי "כיוצא בו" דגזל; וראה בהערה בהמשך הסוגיא.

א; וראה בהגהות הגר"א שכתב על דבריו "ותמוה מאד, ועיין מה שכתבתי בסימן שמח", ראה שם בס"ק ח שהאריך יותר; וראה עוד ב"חידושי הר"ן.

או גנב פחות משהו פרוטה.

ומקשינן עלה: **אי הכי** — שהברייתא עוסקת בגזילה פחות משהו פרוטה — האיך שנינו בברייתא "גוי בישראל, אסור", הא ישראל בר מחילה הוא ומוחל הוא על גזל מעט כזה, ואין כאן גזל כלל!?

ומשנינן: **נחי דבתר הכי מחיל ליה** [אם כי הישראל מוחל בדיעבד], מכל מקום **צערא בשעתיה מי לית ליה** [וכי בשעת גזילה אין לישראל צער מגזילתו של הגוי ואפילו שהיא פחות משהו פרוטה]!! ואם כן בכלל גזל הוא ושפיר קתני "גוי בישראל אסור".⁽¹⁰⁾

ואכתי מקשינן: הניחא לענין גוי בישראל ניחא שגזילת פחות משהו מפרוטה נקראת "כיוצא בו דגזל" היא ולא גזל ממש, כיון שאינו גזל גמור להוציאו ממנו בדיינים כי מוחל הוא על כך; אבל גבי **גוי בגוי** בפחות משהו פרוטה, וכי "**כיוצא בהן**" דגזל הוא, ולא גזל ממש!?

והרי כיון דגויים לאו בני מחילה נינהו, כלומר: מסתמא אינו מוחל, שהרי מקפיד על ממונו יותר מדי, ונמצא שאף צריך הוא

וישראל בגוי מותר, ומשמע: הא ישראל בישראל אסור.⁽⁸⁾

ומנין שישראל בישראל אוכל בשעת גמר מלאכה?

שנאמר: "כי תבוא בכרם רעך, ואכלת ענבים כנפשך שבעך, ואל כליך לא תתן", ודרשו חכמים: בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית — היינו בשעת גמר מלאכה — אתה אוכל.

אי, שמה תאמר: "כיוצא בו דגזל" הוא: פועל שאכל לאו בשעת גמר מלאכה, שאינו נותן באותה שעה לכליו של בעל הבית, ובאופן זה הגוי בגוי ובישראל אסור, וישראל בגוי מותר, אבל ישראל בישראל באמת אסור, שהרי לא התירה תורה אלא בשעת גמר מלאכה; אף כך אי אפשר לומר, כי:

אם כן גזל מעליא הוא [גזל גמור הוא], והוא כבר בכלל מה ששנינו "על הגזל".⁽⁹⁾

אלא אמר רב פפא:

לא נצרכה "כיוצא בו דגזל" אלא לגוי שגזל

ואין לומר שהגמרא חוזרת בה, וכי האי גוונא לא מיקרי "כיוצא בו", כך אי אפשר לומר, שהרי ב"יד רמה" עצמו בהמשך הסוגיא גבי "כיוצא בו" בשפכות דמים פירש "וכי האי גוונא לאו שפכות דמים ממש הוא לדעתא דאינשי, ואולי אין הענינים שוים].

10. נתבאר על פי רש"י שכתב: צערא בשעתיה מי לית ליה, הלכך גזל הוא, אלא שאין בית דין ישראל נזקקין להשיבו דבתר הכי מחיל ליה.

8. כן פירש רש"י, והוסיף: ועוד: אם לישראל מותר, כל שכן שלגוי מותר, כי "מי איכא מידי דישראל בישראל שרי, ולגוי אסור [וכי יש דבר של ישראל מותר, ואילו לגוי אסור]."

9. כן פירש רש"י; וב"יד רמה" פירש: ואם כן מאי "כיוצא בו" דקתני, דמשמע דלאו גזל גמור הוא; [וצריך ביאור: הרי ב"יד רמה" עצמו פירש, שהוא נקרא "כיוצא בו" דגזל, משום דמורי היתירא לנפשיה, כמובא בהערה לעיל;

עוד מבארת הגמרא את הברייתא ששנינו: "וכן יפת תואר, וכן כיוצא בהן", ושואלת:

"כיוצא ביפת תואר" מאי היא? (13)

כי אתא רב דימי [כאשר בא רב דימי מארץ ישראל], **אמר רבי אלעזר: אמר רבי חנינא:**

בן נח שייחד שפחה לעבדו, ואחר כך בא האדון עליה שלא מדעת העבד, הרי זה נהרג עליו משום גזל העבד; וגזל זה הוא "גוי בגוי — כיוצא בו דיפת תואר". (14)

להשיבו לו, (11) אם כן **גזל מעליא הוא ולא מיקרי "כיוצא בהן" דגזל! ?**

אלא אמר פירש רב אחא בריה דרב איקא את מה ששנינו בברייתא "כיוצא בהן" דגזל:

לא נצרכה הברייתא אלא לכובש שכר שכיר, כי מאחר שלא חטף מידו אין זה נקרא "גזל" (12) אלא "כיוצא בו" דגזל; ועל זה שפיר שנינו בברייתא:

גוי בגוי, וגוי בישראל, אסור; ישראל בגוי מותר.

14. א. מימרא זו של רבי חנינא מובאת לקמן נח ב, וראה בגמרא ובהערות שם תוספת דברים בזה.

ב. כתב רש"י: נהרג עליו משום גזל, ואף על פי שאין זו בעולת בעל דאישות, אלא דזנות בעלמא כחמור ובהמתו.

והיינו דהוקשה לרש"י: למה גבי אשת חברו — דהיינו "יפת תואר" — הוי גזל גמור, ואילו בזו אינו אלא "כיוצא בו" דגזל! ? ולזה פירש רש"י: מכיון שאשת חברו שאינו עבד, הרי היא "בעולת בעל דאישות", כלומר ביאתו של בעל בה היא ביאת אישות, ובביאה כזאת נאסרת היא לאחרים, [ולשון "בעולת בעל" הוא על פי הכתוב גבי שרה "והיא בעולת בעל", דמשם ילפינן שאין אשת איש לבן נח אלא על ידי ביאה], מה שאין כן זו, שביאתה זנות בעלמא הוא כחמור ובהמתו; [ומיהו לא נתבאר בדברי רש"י למה חשוב ביאת העבד כזנות ולא כאישות, ואם משום שהעבדים הם "עם הדומה לחמור", הרי זה לא נאמר אלא על עבד של ישראל שהוא קנוי לו לגופו, אבל עבד של גוי שהוא קנוי לו למעשה ידיו בלבד, הרי גוי הוא כשאר הגויים].

ג. ביאר עוד רש"י:

והוסיף עוד רש"י: "ובישראל בישראל נמי אסור, ומעבר לא עבר דכתיב "לא תגזול — והשיב את הגזילה", אמידו דהשבון קרי גזל, ואידך [שאינו בר השבון, משום שמוחל הוא לו] — לא; אבל בגוי דלאו בר השבון הוא שכל דינו למיתה, לא נפיק פחות משוה פרוטה מכלל פרוטה, ואפילו מישראל דמחיל ליה בתר הכי".

11. קושיית הגמרא נתבארה על פי פירושו הראשון של ה"יד רמה", ראה שם היטב בכל דבריו; ויש להסתפק: אם פירוש זה תואם את דברי רש"י שהובאו בהערה קודמת, ואפשר, שרש"י מפרש כפירושו השני של ה"יד רמה", ראה שם; וה"יד רמה" כתב על הפירוש השני "ולא מסתבר".

12. דגזל לא הוי אלא בחוטף דבר מיד חברו, כדאמר בבבא קמא במרוכה [עט ב] מקרא ד"ויגזול את החנית מיד המצרי"; רש"י.

13. הוקשה לרש"י: מאי "כיוצא בו" דגנב, שהרי בברייתא שנינו "גנב וגזל וכן יפת תואר וכן כיוצא בהן! ?" וכתב: נראה בעיני מדלא קבעי לה: מאי היא, לא משכחת ליה, ולא עליה קאי, אלא אגזל ויפת תואר.

מוסיפה הגמרא: "כיוצא בו" דשפיכות דמים לא תנא (15) התנא כברייתא [לא הזכיר התנא "כיוצא בו" גבי שפיכות דמים], ומשום שאין אתה מוצא בשפיכות דמים, אלא או חיוב גמור, או היתר גמור. (16)

אמר אבוי:

אי משכחת דתניא [אם תמצא מי ששונה כברייתא: "כיוצא בו" דשפיכות דמים], כי אז ודאי רבי יונתן בן שאול היא, דתניא:

רבי יונתן בן שאול אומר: הרודף אחר חבריו לחורגו —

ויכול הנרדף להצילו [להציל את עצמו] באחד מאבריו של הרודף, וכגון שיכול לקטע את רגלו, ולא הציל באופן זה — אלא הרגו,

הרי זה נהרג עליו, וזה הוא "כיוצא בו" ב-ת דשפיכות דמים. (1)

אשכח רבי יעקב בר אחא, דהוה כתיב [מצא רבי יעקב בר אחא שהיה כתוב] בספר אגדתא דבי רב:

בן נח נהרג אפילו בדיין אחד, ואפילו בעד אחד, ואפילו שלא בהתראה, מפני איש ולא מפני אשה, כלומר, אשה פסולה הן לדין והן

15. כן גרס רש"י.

16. נתבאר על פי רש"י; ונתן רש"י דוגמא להיתר גמור "כגון נרדף שניתן להנצל עצמו בנפשו של רוצח"; ולשונו צריך ביאור, שלא הזכיר אלא שהנרדף יכול להציל את עצמו על ידי הריגת הרודף, ואילו הדין הוא שכל אדם יכול להרוג את הרודף, כמבואר לקמן עג א; ובהגהות הב"ח הגיה "כגון רודף", ומכל מקום הרי כתב רש"י "להנצל עצמו".

1. רש"י פירש: היינו כיוצא בו דשפיכות דמים, דהוי קרוב להתיר ואינו מותר.

וב"ד רמה" כתב: וכי האי גוונא לאו שפיכות דמים ממש היא לדעתיה דאינשי דהא לאצוליה נפשיה קא מכיזן, והיינו "כיוצא בו בשפיכות דמים", דהוי קרוב לפטור ואינו פטור.

והוסיפו עוד: אבל לרבנן דפליגי עליה היתר גמור הוא, ואפילו ישראל בישראל פטור; וב"ד רמה" הוסיף: וקיימא לן כרבי יונתן בן שאול, דסוגיין דפרק נגמר הדין כוותיה; וראה מה

"גוי בישראל" — כלומר: הניחא גבי גוי מצאנו כיוצא בו דיפת תואר, אבל גבי גוי בישראל מאי כיוצא בו דיפת תואר — "שפחה כנענית שייחד ישראל לעבד עברי, ובא עליה גוי, נהרג".

"ישראל בגוי, מותר" — כלומר, מה הוא כיוצא בו דיפת תואר שאומרת עליה הברייתא דישאל בגוי מותר — "גוי שייחד שפחה לעבדו, ובא ישראל ולקחה בשביה, מותר, דהא אפילו אשתו גמורה מותרת לו".

"ישראל בישראל אסור" — כלומר: ומה דמשמע מן הברייתא דגוי בישראל הוא שאסור, אבל ישראל בישראל אסור — דהיינו [שפחה כנענית המאורסת לעבד עברי] שפחה חרופה שחייבין עליה אשם; וראה "יד רמה" מהרש"א ורש"ש על דברי רש"י.

והוסיף עוד רש"י: דאילו שופך דם בשוגג [כלומר: אי אפשר לפרש "כיוצא בו דשפיכות דמים" בשפיכה בשוגג], שפיכות דמים גמור הוא, אלא רחמנא חס עליה; וב"ד רמה" הביא דבריו וחלק עליהם; וראה עוד ברש"ש שהאריך בדברי רש"י.